

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ HALKBİLİMİ YILLIĞI

Folklor ve Plastik Sanatlar Arasında Dinamik İlişkiler

1974

ÖZER KABAŞ

Folklor çalışmaları belli bir yönüyle, nesnelerin biçimlendirilmesi açısından plastik sanatları ilgilendirir. Folklorun «halk sanatı» denen bölümü, şehirlileşme ile ilgisi olmamış, köyde, kırdan, ovada, veya küçük kasabada yaşayan geleneksel etkilerden ayrılmamış kişiler tarafından yapılır. Bunlar imzasız işlerdir genellikle. Yapanın kişiliği bu sürekliliğin geri planındadır. Yazmalar, çevreler, heybeler, kilimler, sandıklar, boyalı arabalar vs.

Her ülkenin kendi halk sanatına duyduğu ilginin değişik yoğunluklarda ve biçimlerde olduğu bilinir. Kaynakları araştırmak ve bu sanat türlerini yeniden icra edilebilir biçimde tekrarlamak bugün için ülkemizde yapılmaktadır. Enstitülerde yapılan doküman, çevre çalışmaları, bankaların açtığı halk el sanatları yarışmaları ve liselerarası şenlikler hiç kuşkusuz ulusal bir gurur ve öğrenme yaratılma yönünde sınırlı olmakla beraber yararlı eylemlerdir. Gelecekteki daha yoğun çalışmalara ilgi doğurmaları açısından da yararları eklenebilir.

Yalnız gözden kaçan bazı noktalara parmak basmakta yarar vardır :

Esas soruna geçmeden önce şunu sormak isteriz. İlkokul çağından üniversite sonuna kadar genç kuşakların çeşitli biçimlerde ilgilendiği bu olay nedir? Bir sanat türü müdür? Bir moda mıdır, incelenmiş bir spor dalı mıdır, yoksa bir bilim dalı mıdır? «Halkbilim» diye adı geçiyor. O zaman bu kadar yaygın eylem bilim dalıysa neden hiçbir üniversitemizde kürsüsü ve bölümü yoktur. Örneğin Türk Dil Kurumu gibi kurumlaşma olanağı yok mudur? Bu konuda ciddi araştırma yapacak otorite kurulmuş mudur ülkemizde? Pek sanmıyorum.

O zaman «halkbilim» plastik sanatlardan tıp gibi bilim dallarına dek «kaynak» olma niteliğini bir türlü kazanmamaktadır ülkemizde.

Yaratıcı düzeyde folklorun ve onun bir dalı olan el sanatlarının daha yüksek bir gerilimde çalışılan plastik sanatlarla olan ilişkisine bir göz atalım.

Bugün ülkemizde henüz bozulmamış halk el sanatlarının değerlendirilmesi son derece statik ve aşırı romantik olduğu için, plastik sanatlarla ilişkisi son derece yüzeysel ve tutucu bir biçimde kurulmaktadır.

Söyle bir örnek verelim : Bugün binlerce çocuğun gittiği liselere binlerce halı tezgâhı konulsa, bugünkü tavırla, bir Yahyalı, bir Taşpınar, bir Bergama halısının biçim ve renklerinin kopya edilerek onların yarı şehirlileşmiş «spontane» unsurunu kaybetmiş kötü kopyalarının ortaya çıkacağına değin hiç şüphemiz olamaz.

Bugün Batıda bir «Anadolu halısı» her yönüyle büyük bir sanat değeri taşımaktadır. Anadolu'da renk dünyanın hiç bir yerinde olmadığı kadar sistemli, cesur, duygulu, ifadeci ve ekonomik kullanılır. Halılar renk ve biçim olarak anlatımcıdır ve renkte kolay uyumlu çözümlerin dışında, modern resimlerden çok önce dinamik ve bilinçli bir renk kurgusunu yansıtır.

Bütün dünya görsel sanatlarını uygulamak ve açıklamak için bir görüntü dili varsa, Anadolu halısının, araba boyacılığının, çorapların kendilerine özgü bir görüntü dilleri ve bilimsel olarak saptanabilecek renk biçim ilişkileri vardır. Bir bütün arabasını ele alırsak «fonksiyonel», işlevsel yönünü de aynı cesaretle ele alabiliriz. Bu ürünler Türkiye'nin dışında, bu yönleriyle zaten gerekli katkılarda bulunmuşlardır. Sorunun dinamik özüne inmeyip ondan yararlanmak ve tekrarı yarar saymak kaba bir romantizm ve tutucu bir uygarlık anlayışından başka bir davranış değildir.

Kesin örnekler vermek istersek : Mimar Le Corbusier Akdeniz bölgesindeki halk mimarisinin kütleli etkisini zamanında bu bölgeleri gezip eskiz yaparak yakalamış ve çağdaş uygulamalarda özünü kullanmıştır. Pablo Picasso Afrika heykellerinin kendince analitik form anlayışını son derece bilinçli olarak incelemiş ve çağdaş bir anlatımda tekrar duygusu vermeyen bir dinamizm içinde uygulamıştır. Henri Matisse, hangi yoldan olursa olsun, Anadolu renk-